

Maciej Tumulec

POLITYKA ZAGRANICZNA EGIPITU POD RZĄDAMI PARTII WOLNOŚCI I SPRAWIEDLIWOŚCI

Można przyjąć, że przełomowym wydarzeniem w polityce Egiptu od rewolucji 1952 r. było podpisanie układu z Izraelem w Camp David w 1978 r.¹ Oznaczało ono zasadniczą zmianę podejścia w egipskim spojrzeniu na świat, które odąd miało opierać się na trzech filarach: budowaniu strategicznych relacji ze Stanami Zjednoczonymi, utrzymaniu pokoju z Izraelem, promowaniu bezpieczeństwa wśród arabskich krajów Zatoki Perskiej. I choć początkowo wydawało się, że z uwagi na silny społeczny sprzeciw – zarówno w samym Egipcie, jak i w krajach muzułmańskich – ich żywotność będzie raczej krótkotrwała, to w praktyce odejście od nich okazało się jeszcze trudniejsze.

Hosni Mubarak, który objął władzę w 1981 r., kontynuował politykę prezydenta Anwara Sadata i przez ponad trzydzieści lat rządów był gwarantem niezmienności tych zasad. Z czasem intensywność i nacisk na poszczególne ich elementy ulegały przeobrażeniom, jednak rdzeń pozostał nienaruszony. Polityka zagraniczna Mubaraka zorientowana była na utrzymanie *status quo* w regionie i odnosiła się niemal w całości do kwestii bezpieczeństwa. Miało to swoje konsekwencje. Po pierwsze, ograniczało możliwość prowadzenia przez Egipt aktywnej polityki w swoim najbliższym sąsiedztwie, po drugie powodowało, że temat przywództwa regionalnego i kwestia palestyńska zniknęły całkowicie z politycznej agendy. Egipt musiał znaleźć „zamiennik” dla dawnej roli arabskiego mocarstwa regionalnego. Dzięki normalizacji stosunków politycznych z krajami arabskimi

¹ Pełny tekst porozumienia z Camp David dostępny na stronie: www.middleeast.about.com/od/documents/a/camp-david-accords-text.htm [06.10.2013].

na początku lat 90. Kair stał się wiarygodnym mediatorem w konflikcie arabsko-izraelskim i najważniejszym, obok Arabii Saudyjskiej, sojusznikiem Waszyngtonu na Bliskim Wschodzie. Dyplomacja egipska stała się przydatnym narzędziem w rękach Waszyngtonu – jako rzecznik amerykańskiego punktu widzenia wobec krajów Bliskiego Wschodu. Dzięki powściągnięciu ambicji regionalnych, Stany Zjednoczone od trzech dekad wynagradzają postawę Kairu zapewniając mu pomoc wojskową i gospodarczą oraz podkreślają wyjątkowe miejsce Egiptu w amerykańskiej strategii².

Zależność od polityki Waszyngtonu (i pośrednio Tel Awiwu), spotykała się z negatywnymi reakcjami w egipskim społeczeństwie. Także największe partie i ruchy opozycyjne, jak Bracia Muzułmanie, ostro krytykowały reżim Mubaraka za „politykę subordynacji” w stosunku do państw Zachodu, widząc w niej dalsze degradowanie Egiptu do roli instrumentu i wykonawcy polityki obcych mocarstw³.

Wpływ Arabskiej Wiosny na politykę zagraniczną Egiptu

Ostro krytykowana polityka zagraniczna była jednym z istotnych czynników, który wymieniano wśród przyczyn spadku popularności prezydenta Mubaraka w ostatnich latach. Powszechna w narodzie egipskim była opinia, że rządy Mubaraka uwłaczały statusowi Egiptu i nakierowane były na realizację interesów obcych państw. Chodziło zwłaszcza o odbieraną jako jednoznacznie proizraelską i proamerykańską politykę bliskowschodnią oraz brak realnego wsparcia dla sprawy palestyńskiej⁴.

Arabska Wiosna wyznaczała więc nowy rozdział w historii kraju i stawiała pytanie o przyszłą rolę Kairu w regionie. Przewidywano, że wewnętrzna transformacja polityczno-społeczna będzie miała decydujący wpływ na odgrywane przez Egipt nowe role w regionie. Sądono, że przyszłe władze będą w stanie wykorzystać początkowe poparcie i entuzjazm społeczny i zdołają przekuć je na wzrost pozycji międzynarodowej Egiptu.

Proces zmian wewnętrznych nie postępował jednak sprawnie. Pomimo odświeżenia od władzy dotychczasowego prezydenta, rozwiązania partii rządzącej

² *The Middle East and the United States. A Historical and Political Reassessment*, ed. D. W. Lesch, Boulder 2007; L. J. Cantori, *Egyptian Policy*, [w:] *The Middle East Since Camp David*, ed. R. O. Freedman, Boulder–London 1984, s. 184–185; T. J. Kuehner, *The U.S. and Egypt Since the Suez Crisis*, „FPRI Newsletter” 2009, Vol. 14, No. 23, www.fpri.org/footnotes/1423.200907.kuehner.us.egyptsincesuez.html [06.10.2013].

³ T. Kahn, *The Sinai in the Post-Mubarak Era: Options Obstacles, and the Dilemma of a Dated Peace Treaty*, „Imes Capstone Paper Series” 2013, May, s. 8–16, www.gwu.edu/~imes/assets/docs/Capstone%20Papers%20-%202013/Capstone_Kahn.pdf [28.08.2013].

⁴ K. Elgindy, *Egypt, Israel, Palestine*, „The Cairo Review of Global Affairs”, August 2012. Artykuł dostępny na stronie: www.aucegypt.edu/gapp/caioreview/pages/articleDetails.aspx?a-id=221 [28.08.2013].

i służb bezpieczeństwa, w kraju przetrwało wiele instytucji powiązanych z poprzednim reżimem⁵.

Najważniejszą z nich pozostała armia, która przez ponad 60 lat odgrywała, pośrednio lub bezpośrednio, istotną rolę w kształtowaniu i realizacji polityki zagranicznej kraju. Wojskowe pochodzenie kolejnych prezydentów wzmacniało rolę pałacu prezydenckiego jako głównego ośrodka decyzyjnego w kwestiach międzynarodowych⁶. Dawało tym samym sposobność do niemal jednoosobowego wyznaczania kierunków zagranicznej aktywności państwa oraz podejmowania decyzji o znaczeniu strategicznym⁷. Po 11 lutego 2011 r. sytuacja ta uległa zmianie.

Najwyższa Rada Sił Zbrojnych (SCAF), która objęła władzę po Mubaraku zapewniła kręgom wojskowym utrzymanie wpływu na strategiczne dziedziny, w tym kwestie bezpieczeństwa i współpracy wywiadowczej z Izraelem, a także autonomiczne układanie stosunków wojskowych ze Stanami Zjednoczonymi. SCAF zobowiązał się ponadto do respektowania dotychczasowych zobowiązań międzynarodowych Egiptu, przede wszystkim do utrzymania w mocy porozumienia z Camp David. Od samego początku zaangażowanie wojskowych ograniczało rolę nowego prezydenta w prowadzeniu niezależnej, „autorskiej” polityki zagranicznej. Dodatkowy problem stanowił brak pełnej cywilnej kontroli nad armią. Wydaje się, że nowy wewnętrzny *balance of power* odegrał duże znaczenie w polityce międzynarodowej Egiptu w pierwszych dwóch latach po obaleniu Mubaraka⁸.

Zwycięstwo założonej przez Braci Muzułmanów Partii Wolności i Sprawiedliwości i jej kandydata – Muhammada Mursiego – w wyborach prezydenckich, postawiło dotychczasowych sojuszników Kairu w trudnej sytuacji. Państwa Zachodu zaczęły wyrażać obawy, że islamistyczny rząd będzie chciał odejść od przewidywalnej i pragmatycznej drogi. Sądzone, że dokonanie radykalnego zwrotu i porzucenie tradycyjnych relacji jest tylko kwestią czasu. W opinii wielu analityków, Bracia musieli w końcu przedstawić się jako wyrazisty aktor, a polityka zagraniczna nadawała się do tego najlepiej. Niepewny był tylko kierunek zmian. Przewidywano zatem, że Bracia znani ze swego antyizraelskiego podejścia, w pierwszej kolejności będą chcieli doprowadzić do rewizji traktatu pokojowego z Camp David. Pod znakiem zapytania stanął również rozwój sojuszniczych relacji ze Stanami Zjednoczonymi, które egipcscy islamiści oskarżali o wspieranie obalonego reżimu Mubaraka oraz stan ówczesnych stosunków z państwami Zatoki Perskiej. Wydarzenia Arabskiej Wiosny wymogły na aktorach zewnętrznych prze-

⁵ H. A. Hellyer, *Egypt's Dilemma: New Regime, Same Old State*, „The Globe and Mail”, 31.01.2013.

⁶ Zob. Szerzej: A. E. Hillal Dessouki, *Regional Leadership: Balancing off Costs and Dividends in the Foreign Policy of Egypt*, [w:] *The Foreign Policies of Arab States. The Challenge of Globalization*, ed. B. Korany, A.E. Hillal Dessouki, Cairo–New York 2010, s. 182–183.

⁷ Jako przykład podaje się decyzję Nasera o zablokowaniu Kanału Sueskiego lub zaskakującą wizytę Sadata w Jerozolimie.

⁸ Zob. szerzej: J. M. Sharp, *Egypt: Transition under Military Rule*, „CRS Report for Congress”, 21 June 2012, www.fpc.state.gov/documents/organization/194799.pdf [04.10.2013].

gląd swojej polityki wobec Kairu. Przejęcie władzy przez islamistów spowodowało ostrożne reakcje międzynarodowe w oczekiwaniu na pierwsze decyzje nowych władz.

Początkowe posunięcia Muhammada Mursiego mogły sugerować, że zmierza on do konsolidacji władzy i ograniczenia wpływu wojskowych. Zdymisjonowanie marszałka Muhammada Tantawiego (stojącego wcześniej na czele SCAF) z funkcji ministra obrony miało potwierdzać zdecydowanie i polityczny kunszt Mursiego. Krok ten jednak tylko pozornie zmniejszył rolę armii i zredukował jej znaczenie w procesie decyzyjnym. Wojsko nadal pozostało ważnym elementem egipskiej sceny politycznej, a w jego rękach ciągle znajdowała się ogromna część egipskiej gospodarki⁹ oraz kwestie bezpieczeństwa strategicznego (Kanał Sueski, Synaj, granica egipsko-izraelska).

Demokratyzacja systemu politycznego oznaczała jednocześnie zwiększenie wpływu społeczeństwa na kształtowanie relacji zewnętrznych. Kwestie polityki zagranicznej, dotychczas traktowane jako wyłączna domena prezydenta, wymusiły na rządach Braci liczenie się nie tylko z armią, ale również z opinią publiczną. Relacje ze światem ponownie zaczęły być ważnym tematem politycznych dyskusji w kraju.

Nowy prezydent w polityce zagranicznej postawił sobie dwa zasadnicze cele: powrót Egiptu do roli lidera regionu i otwarcie się na nowych potencjalnych partnerów, także spoza Bliskiego Wschodu. Był to ważny sygnał, że Egipt pod rządami islamistów nie zamierza jednak dokonywać drastycznych zmian w dotychczasowych kierunkach polityki, lecz rozszerzyć swoje zaangażowanie międzynarodowe na nowe obszary¹⁰.

Regionalne aspiracje Egiptu od samego początku determinowane były powodzeniem reform gospodarczych i politycznych. Na niekorzyść islamistów działał brak zaufania armii i dotychczasowych partnerów Egiptu. Krótki, powyborczy okres względnego spokoju udowodnił, że rząd egipski i prezydent Mursi będą musieli sprostać ogromnemu wyzwaniu poradzenia sobie z zasadniczymi problemami kraju. Na czoło społecznych żądań wysunęły się kwestie poprawy jakości życia, bezpieczeństwa wewnętrznego, walki z korupcją i demokratyzacji systemu¹¹.

⁹ Dane szacunkowe wskazują, że firmy powiązane z wojskiem odpowiadają za 10–40 procent egipskiej gospodarki. Zob. J. Fleishman, *Battling for Egypt's Economy*, „Los Angeles Times”, 25.03.2012, www.articles.latimes.com/2012/mar/25/world/la-fg-egypt-military-20120325 [04.10.2013]. Więcej o znaczeniu egipskiej armii zob.: A. J. McGregor, *A Military History of Modern: From the Ottoman Conquest to the Ramadan War*, Westport 2006; L. H. Gotowicki, *The Role of the Egyptian Military in Domestic Society*, „Foreign Military Studies” 1997, www.fmso.leavenworth.army.mil/documents/egypt/egypt.htm [06.10.2013].

¹⁰ D. Esfandiary, *Iran and Egypt: a Complicated Tango?*, „Issue” 2012, October, www.iss.europa.eu/de/publikationen/detail/article/iran-and-egypt-a-complicated-tango [04.10.2013]; *Morsi Pledges to „be President for All Egyptians”, Vows to Honor International Ties*, „Al Arabiya”, 24.06.2012, www.alarabiya.net/articles/2012/06/24/222523.html [28.08.2013].

¹¹ Zob. np. M. Slackman, *Reign of Egypt's Mubarak Marked by Poverty, Corruption, Despair*, „The Seattle Times”, 28.01.2011, www.seattletimes.com/html/nationworld/2014070735_egyptmubarak29.html [28.08.2013].

Izrael, Palestyńczycy i przyszłość porozumienia z Camp David

Izrael nie był przygotowany na wydarzenia Arabskiej Wiosny w Egipcie i niemal do samego końca wierzył, że doświadczony politycznie reżim prezydenta Mubarak zdoła utrzymać władzę. Mubarak nieprzypadkowo nazywany był w Izraelu „strategicznym skarbem”¹² – jego polityce Tel Awiw zawdzięczał bowiem pokojową koegzystencję i rozwój poprawnych relacji dwustronnych w ostatnich trzydziestu latach. Reżim gwarantował także, że współpraca w obszarach wojskowym i gospodarczym (w tym przede wszystkim umowa o dostawach gazu do Izraela), choć niepopularna w społeczeństwie egipskim, przynosiła obustronne korzyści i wpływała na wzrost wzajemnego zaufania. Niespodziewane odejście Mubarak stanowiło zatem poważny cios dla Izraela i początkowało okres niepewności co do kierunków działań „nowego Egiptu” (*the honeymoon is undoubtedly over*)¹³.

Zwycięstwo islamistów w demokratycznych wyborach, wywołało w Izraelu uzasadnione obawy o przyszłość relacji i dotychczasowy *status quo* na Bliskim Wschodzie. W komentarzach prasowych zaczęły pojawiać się głosy o narodzinach „drugiego Iranu”, a nawet o możliwości powrotu Egiptu do opcji militarystycznej¹⁴. Uzasadnienie dla takich opinii, zresztą nieodosobnionych także na Zachodzie, odnajdywano w historycznie zakorzenionej antyizraelskiej/antysemickiej postawie Braci. Egipcscy islamisci przez dziesięciolecia wyrażali bowiem otwartą wrogość wobec państwa Izrael i optowali za nieuznawaniem go przez kraje muzułmańskie. Krytykowali także politykę zagraniczną Mubarak, którego oskarżali o marginalizowanie roli Egiptu i „uległość” w stosunkach z Tel Awiwem. Należy jednak podkreślić, że Bracia przeszli w latach 90. znaczącą ewolucję swojej doktryny, w związku z czym zaczęto mówić nawet o umiarkowanym islamizmie prezentowanym przez członków. Miał on polegać na całkowitym odrzuceniu przemocy i terroru oraz większej otwartości na Zachód¹⁵.

W przemówieniu w Knesecie, premier Izraela, Benjamin Netanjahu wiele miejsca poświęcił sytuacji w Egipcie. Stwierdził, że wygrana islamistów oznacza

¹² *Israel Told to Review its Situation Following the Loss of Its „Strategic Treasure”*, „Middle East Monitor”, 23.03.2011, www.middleeastmonitor.com/news/middle-east/2166-israel-told-to-review-its-situation-following-the-loss-of-its-qstrategic-treasureq [28.08.2013].

¹³ N. L. Shama, *Morsi's Egypt: Toward a New, Independent Foreign Policy?*, „Global Times”, 30.08.2012, www.globaltimes.cn/content/730185.shtml [06.10.2013]; G. Yaron, *Concerns about the Muslim Brotherhood: Israel Fears Regime Change in Egypt*, „Spiegel Online International”, 28.01.2011, www.spiegel.de/international/world/concerns-about-the-muslim-brotherhood-israel-fears-regime-change-in-egypt-a-742186.html [04.10.2013]; Y. Katz, *If Brotherhood Takes Over, IDF Will Face Formidable Enemy*, „Jerusalem Post”, 30.01.2011, www.jpost.com/Defense/If-Brotherhood-takes-over-IDF-will-face-formidable-enemy [04.10.2013].

¹⁴ www.mcclatchydc.com/2012/06/26/153922/privately-israeli-officials-wary.html#Ufus-tJSh-Lg [28.08.2013].

¹⁵ Zob. więcej: J. Zdanowski, *Rola Bractwa Muzułmańskiego i islamizmu w polityce Egiptu i Bliskiego Wschodu*, [w:] *Bliski Wschód coraz bliżej*, red. J. Danecki, S. Sulowski, Warszawa 2011, s. 240–243.

„wzrost zagrożenia bezpieczeństwa Izraela”, które wymagać będzie „wzmocnienia systemu obrony kraju” i poważnej debaty na temat podniesienia wydatków na armię¹⁶. Wypowiedź ta sugerowała, że Izrael – po raz pierwszy od dziesięcioleci – poczuł się poważnie zaniepokojony sytuacją bezpieczeństwa i grożącym niekontrolowanym wzrostem napięcia w regionie. Szczególny niepokój budziły zwłaszcza dwie kwestie: przyszłość porozumienia z Camp David, kontestowanego przez egipskich islamistów, oraz wzmocnienie pozycji palestyńskiego Hamasu w Strefie Gazy, będącego jednym z odłamów Braci.

Z drugiej strony w Tel Awiwie szybko zrozumiano, że słaby ekonomicznie Egipt, nawet wrogo nastawiony, nie będzie w stanie realnie zagrozić Izraelowi w krótkim okresie. Obawiano się natomiast zmiany polityki egipskiej w dalszej perspektywie, w związku z ewentualną poprawą sytuacji społeczno-ekonomicznej. Izraelowi zależało, by Egipt pozostawał w silnej zależności ekonomicznej od Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej, ponieważ dawało to możliwość pośredniego wywierania presji na Kair¹⁷.

Ku zaskoczeniu analityków, Egipt po zwycięstwie islamistów nie przyjął agresywnego antyizraelskiego kursu. Komentatorzy bliskowschodniej sceny politycznej twierdzą przewrotnie, że to polityka zagraniczna zaczęła zmieniać Braci, a nie odwrotnie¹⁸. Pierwsze oznaki bardziej pragmatycznego stanowiska Braci można było zauważyć już po wydarzeniach z lutego 2011 r. kiedy jasne stawało się, że islamiści najprawdopodobniej zwyciężą w przyszłych wyborach. Z programu wyborczego Partii Wolności i Sprawiedliwości wykreślono wówczas kontrowersyjne zdania odnoszące się do Izraela, a rozdział zatytułowany „Kwestia palestyńska” usunięto całkowicie¹⁹. Krok ten, skądinąd głęboki w swej symbolice, udowodnił, że Bracia w imię interesu kraju skłonni są kontynuować politykę, z którą ideologicznie się nie zgadzają²⁰. Także Muhammad Mursi, jeszcze jako kandydat na prezydenta, w jednym z wywiadów telewizyjnych złożył zobowiązanie, że Egipt będzie respektował wszystkie międzynarodowe umowy, których jest stroną²¹. Dlatego pojawiające się co jakiś czas głosy na temat rewizji układu

¹⁶ C. Balmer, *Analysis: Egyptian Election Sends Shiver Through Israel*, „Reuters Top News”, 03.12.2011, www.mobile.reuters.com/article/topNews/idUSTRE7B20C620111203 [06.10.2013].

¹⁷ Y. Katz, *Analysis: Israeli Security under Morsi*, „The Jerusalem Post”, 24.06.2013, www.jpost.com/Middle-East/Analysis-Israeli-security-under-Morsi [28.08.2013].

¹⁸ M. Adam, *Egypt's Foreign Policy Won't Change, but Leadership Put to Test*, „Egypt Independent”, 02.01.2013, www.egyptindependent.com/news/egypt-s-foreign-policy-won-t-change-leadership-being-put-test [28.08.2013].

¹⁹ Program wyborczy Partii Wolności i Sprawiedliwości dostępny na: www.fjponline.com/uploads/FJP_program.pdf [06.10.2013].

²⁰ Bracia całkowicie odrzucali porozumienie pokojowe z „podmiotem syjonistycznym”, którego podpisanie traktowali jako zdradę islamu i arabskich sojuszników Egiptu. O braku zmian w polityce Egiptu zob.: A. B. Solomon, *Analysis: Egyptian Foreign Policy hasn't Changed*, „Jerusalem Post”, 28.02.2013, www.jpost.com/Middle-East/Analysis-Egyptian-foreign-policy-hasnt-changed [29.08.2013].

²¹ Wywiad z Muhammadem Mursim w telewizji CBC Egipt z 9 maja 2012 r., www.youtube.com/watch?v=TSKniRnu5m0 [29.08.2013]. Znamienne jest, że ani razu podczas swojej prezy-

z Camp David, traktowano bardziej jako temat na wewnętrzny użytek polityczny, z którego w rzeczywistości niewiele wynikało²².

Nowe władze w kwestii stosunków z Izraelem zaczęły posługiwać się metodą, która okazywała się skuteczna za czasów Mubaraka i polegała na prezentowaniu na zewnątrz „chłodnego” stosunku wobec państwa żydowskiego – zgodnie z nastrojami panującymi w narodzie egipskim – z jednoczesnym utrzymywaniem z nim stałych, nieoficjalnych kanałów komunikacyjnych (głównie wojskowych). Zdaniem izraelskiego analityka, Avi Issacharoffa, „jakkolwiek Izraelczycy mogli być niepewni tego, co robi Egipt na początku transformacji, tak teraz wiedzą, że po egipskiej stronie mają partnera”²³.

Ważnym potwierdzeniem tej opinii było jednoznaczne potępienie przez nowe egipskie władze, powtarzających się ataków na cele izraelskie ze strony radykalnych grup zbrojnych operujących na Półwyspie Synaj. Co znaczące, współpraca wywiadowcza będąca „kamieniem węgielnym” egipsko-izraelskich stosunków bilateralnych za prezydentury Mubaraka, po zwycięstwie islamistów została poważnie rozszerzona. Obniżenie poziomu bezpieczeństwa na pograniczu egipsko-izraelskim wymusiło ściślejszą współpracę w kwestii przeciwdziałania terroryzmowi. Należy jednak mieć na uwadze, że kontakty te odbywały się przede wszystkim między Izraelem i egipską armią, a nie rządem w Kairze²⁴.

O inspirowanie ataków z terytorium Egiptu, Izrael oskarżył Hamas. Również Egipcjanie przypuszczali, że za zamachami mogą stać Palestyńczycy. Potwierdzeniem wydają się słowa prezydenta Mursiego, który w trakcie rozmowy z liderem Hamasu, Ismailem Haniją, ostrzegł: „Niech Bóg ma was w swojej opiece, jeśli znajdziemy wasze odciski palców na tym, co stało się na Synaju”²⁵.

Z drugiej strony, Egipt starał się wykorzystać napiętą sytuację i wbrew zapisom porozumienia z Camp David, postanowił rozszerzyć swoją obecność wojsko-

dentury Mursi nie wypowiedział literalnie słowa „Izrael”, mówiąc zazwyczaj o „Izraelitach” lub „narodzie izraelskim”. Zob. N. Fahmy, *Egypt's Morsi Gets Marks for Speed, Not Style in Foreign Policy*, „Egypt Independent”, 10.10.2012, www.al-monitor.com/pulse/ar/contents/articles/politics/2012/10/morsis-foreign-policy-grading-could-do-better.html [28.08.2013].

²² R. Baroud, *Morsi's Challenge in Palestine: Between the Hammer of Camp David and the Anvil of Expectations*, „Ceasefire Magazine”, 19.10.2012, www.ceasefiremagazine.co.uk/morsis-challenge-palestine-hammer-camp-david-anvil-expectations [04.10.2013]. Jedyną partią, która zachęcała do radykalnego zwrotu w kwestii izraelskiej byli salafici z partii Al-Nur, którzy z blisko 25-procentowym poparciem zajęli drugie miejsce w wyborach parlamentarnych.

²³ Cyt. za: K. Elgindy, *Egypt and Israel Two Years After Mubarak: Plus Ça Change*, www.tahrirsqua.net/node/3437 [28.08.2013].

²⁴ Zob. szerzej: J. M. Sharp, *Egypt: Background and U.S. Relations*, „CRS Report for Congress”, 27.06.2013, s. 7. Raport dostępny na: www.fas.org/srg/crs/mideast/RL33003.pdf [29.08.2013].

²⁵ S. Eldar, *Hamas Isolated After Coup in Egypt*, „Al-Monitor Israel Pulse”, 04.07.2013, www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/07/fall-egyptian-brotherhood-trouble-hamas.html [04.10.2013]. Chodziło o zabicie w sierpniu 2012 r. na północy Synaju 16 egipskich żołnierzy i policjantów i porwanie dwóch wozów opancerzonych, którymi nieznani sprawcy próbowali sforsować przejście graniczne z Izraelem.

wą na Synaju, bez uzyskania wcześniejszej zgody Izraela²⁶. Egipcjanie argumentowali swoje posunięcie potrzebą przeprowadzenia operacji antyterrorystycznych przeciwko radykalnym bojówkom. Powściągliwa reakcja Izraela, który został poinformowany o egipskich działaniach po fakcie pokazuje, że stronie izraelskiej nie zależało na zaognianiu sytuacji, choć wydarzenie to wzmogło obawy o dalsze kroki w kierunku jednostronnego odejścia od porozumienia pokojowego²⁷.

Przez dziesięciolecia zaangażowanie w konflikt palestyńsko-izraelski lub szerzej: arabsko-izraelski, definiowało pozycję Egiptu na Bliskim Wschodzie. Bracia Muzułmanie zarzucali Mubarakowi, że w konflikcie tym sprzyja Izraelowi, czego potwierdzeniem miał być brak reakcji Egiptu w 2008 r. na ofensywę izraelską w Strefie Gazy, w wyniku której życie straciło kilkuset Palestyńczyków²⁸. Również kwestia trudnych relacji palestyńsko-izraelskich stała się pierwszym poważnym testem międzynarodowym dla rządu Braci.

14 listopada 2012 r. wojska izraelskie sprowokowane zmasowanymi ostrzałami raketowymi przeprowadzonymi przez Palestyńczyków z terytorium Strefy Gazy, rozpoczęły operację wojskową o nazwie „Filar obrony”. Operacja miała na celu likwidację członków Hamasu i zniszczenie infrastruktury wojskowej tej organizacji. W jej wyniku zginął szef wojskowego skrzydła Hamasu, Ahmed Dżabari. Spowodowało to wycofanie przez Egipt swojego ambasadora z Tel Awiwu. Prezydent Mursi powiedział wówczas w wywiadzie dla egipskiej telewizji państwowej, że „Izraelczycy muszą zrozumieć, że agresja nie będzie tolerowana”²⁹. Po tym oświadczeniu do Strefy Gazy przybył premier Egiptu, Hiszam Kandil, aby wyrazić solidarność z Palestyńczykami, a jednocześnie wymóc na Hamasie zgodę na zawieszenie broni³⁰.

Negocjacje okazały się wielkim sukcesem dyplomatycznym Egipcjan. Bazując na bliskich kontaktach z Hamasem, rząd Partii Wolności i Sprawiedliwości w ciągu kilku dni przekonał obie strony do podpisania zaproponowanego poro-

²⁶ Traktat zobowiązuje Egipt do uzyskania uprzedniej zgody rządu Izraela na zwiększenie i rozmieszczenie dodatkowych jednostek wojskowych na terytorium Synaju.

²⁷ A. Issacharoff, *Egypt Deployed Troops in Sinai Without Israel's Prior Approval*, „Haaretz”, 16.08.2012, www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/egypt-deployed-troops-in-sinai-without-israel-s-prior-approval-1.458511 [29.08.2013]. O sytuacji na Synaju po obaleniu Mubaraka zob.: T. Kahn, *The Sinai in the Post-Mubarak Era...*

²⁸ Y. Trofimov, *Muslim Brotherhood Falters as Egypt Outflanks Islamists*, „The Wall Street Journal”, 15.05.2009, www.online.wsj.com/article/SB124225195098016929.html#printMode [06.10.2013].

²⁹ *Egypt Proves Reliable Mediator in Gaza Crisis*, „Deutsche Welle”, www.dw.de/egypt-proves-reliable-mediator-in-gaza-crisis/a-16400060 [28.08.2013]; D. D. Kirkpatrick, *While Trying to Mediate, Israel Blames for Gaza Conflict*, „New York Times”, 19.11.2012, www.nytimes.com/2012/11/20/world/middleeast/egypt-advocates-for-palestinians-while-brokering-truce-talks.html [04.10.2013]; J. Gulhane, *World Powers Turn to Egypt to Mediate on Gaza*, „Daily News Egypt”, 17.11.2012, www.dailynewsegypt.com/2012/11/17/world-powers-turn-to-egypt-to-mediate-on-gaza [06.10.2013].

³⁰ State Information Service, *Qandil Arrives in Gaza in Solidarity with Palestinians*, 16.11.2012, www.sis.gov.eg/En/Templates/Articles/tmpArticles.aspx?ArtID=65061 [29.08.2013].

zumienia. Zaangażowanie w konflikt udowodniło, że rola Egiptu jako mediatora w konflikcie bliskowschodnim może być bardziej wyraźna niż za prezydentury Mubaraka. Wydaje się, że łatwość, z jaką Mursi odniósł swój pierwszy sukces w polityce międzynarodowej był możliwy wyłącznie dzięki zaufaniu, jakim Bracia darzeni byli przez liderów Hamasu. Palestyńczycy z Gazy uwierzyli, że w nowym egipskim rządzie znaleźli silnego protegowanego i liczyli na jego pomoc, zwłaszcza gospodarczą i polityczną³¹.

Głośny sukces dyplomatyczny, spotkał się z dużym uznaniem Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej. Sekretarz stanu USA, Hillary Clinton powiedziała: „Nowy rząd Egiptu przejmuje odpowiedzialność i przywództwo, które od dawna sprawia, że kraj ten jest fundamentem pokoju i stabilności”³². Nawet Avigdor Lieberman, izraelski minister spraw zagranicznych, znany ze swego niechętnego stosunku do islamistów, podziękował Mursiemu za wkład w porozumienie o zawieszeniu broni. Niebawem stało się jednak jasne, że sukces w Gazie miał posłużyć administracji Mursiego do umocnienia władzy prezydenckiej w kraju. Kilka dni później, Mursi ogłosił bowiem tzw. deklarację konstytucyjną, która wyłączała dekrety prezydenckie spod władzy sądowiczej i *de facto* stawiała go ponad prawem. Później jeszcze kilkukrotnie prezydent Egiptu instrumentalizował kwestie międzynarodowe, by wykorzystać je w wewnętrznej walce politycznej, o czym traktować będzie dalsza część artykułu.

Częste słowa poparcia dla Palestyńczyków nie znajdowały potwierdzenia w rzeczywistości i konkretnych działaniach egipskiego rządu. Bardzo dobre relacje między ugrupowaniami islamistycznymi nie wpłynęły na decyzję Egiptu o ponownym otwarciu przejścia granicznego ze Strefą Gazy, choć kwestia ta przez lata stanowiła podstawę silnej krytyki reżimu Mubaraka i SCAF ze strony islamistów. Otwarcie ruchu granicznego było także jednym z głównych punktów programu wyborczego Partii Wolności i Sprawiedliwości³³. W październiku 2012 r. prezydent Mursi odrzucił również projekt utworzenia strefy wolnego handlu z Gazą. Największym ciosem dla Palestyńczyków było jednak zlikwidowanie w lutym 2013 r. około 200 tuneli łączących Egipt ze Strefą Gazy, którymi szmuglowano towary do zablokowanej przez Izrael palestyńskiej enklawy. Decyzja rządu egipskiego spowodowała nie tylko znaczące pogorszenie sytuacji ekonomicznej w Gazie, której gospodarka uzależniona jest od handlu z Egiptem, ale uderzała w wiarygodność Hamasu³³.

³¹ *In Shift by Egypt, President Meets Hamas Leader*, „Reuters”, 26.07.2012, www.reuters.com/arti cle/2012/07/26/us-egypt-palestinians-idUSBRE86P1MR20120726 [06.10.2013].

³² *Egypt Proves Reliable...; Egypt Emerges as Major Middle East Mediator with Israel-Gaza Cease-fire*, „CBS News”, 21.11.2012, www.cbsnews.com/8301-202_162-57553446/egypt-emerges-as-major-middle-east-mediator-with-israel-gaza-cease-fire [29.08.2013].

³³ F. Akram, D. D. Kirkpatrick, *To Block Gaza Tunnels, Egypt Lets Sewage Flow*, „The New York Times”, 20.02.2013, www.nytimes.com/2013/02/21/world/middleeast/egypts-floods-smuggling-tunnels-to-gaza-with-sewage.html [06.10.2013]; *Egypt Floods Gaza Tunnels, Cuts Palestinian Lifeline*, „Reuters”, 13.02.2013, www.jpost.com/Middle-East/Egypt-floods-Gaza-tunnels-cuts-Palestinian-lifeline [04.10.2013].

Nasuwa się pytanie, czy decyzje Egiptu wywołane były presją ze strony Izraela i Stanów Zjednoczonych, czy była to niezależna decyzja rządu (wspólnie z armią), obawiającego się rosnącej liczby radykalnych bojówek i wzrostu napięcia na Synaju.

Oficjalnie bliskie relacje z Hamasem nie zaszkodziły dotychczasowej współpracy egipsko-izraelskiej. O kontynuacji polityki Mubaraka zdecydowało prawdopodobnie uzależnienie gospodarcze Egiptu od krajów Zachodu, głównie Stanów Zjednoczonych. Amerykanie w zakulisowych rozmowach ze stroną egipską potwierdzali, że wszelkie próby zmiany zapisów porozumienia z Camp David, spowodują zablokowanie dalszej pomocy. Dodatkowo, ważnym czynnikiem w utrzymaniu współpracy była niewątpliwie armia, której kontakty z Izraelem pomogły w budowaniu wzajemnego zaufania.

Zmiana kierunków aktywności i dotychczasowych sojuszy

Prezydent Mursi 30 sierpnia 2012 r. pojechał do Teheranu, aby wziąć udział w 16. Szczycie Państw Niezaangażowanych. Jego wizyta oznaczała zapowiedź rewolucyjnego wręcz zwrotu w stosunkach z Iranem, z którym od czasu rewolucji irańskiej w 1979 r., Egipt nie utrzymywał kontaktów dyplomatycznych³⁴. Zbliżenie egipsko-irańskie oznaczało odejście od otwarcie antyirańskiej polityki Mubaraka, którego celem, wspólnie z innymi państwami sunnickimi, była izolacja Iranu na Bliskim Wschodzie i ograniczenie jego wpływu na wewnętrzne sprawy arabskie. Mubarak widział w Iranie najgroźniejszego konkurenta dla regionalnych aspiracji Egiptu i starał się osłabiać pozycję Teheranu w regionie³⁵.

Decydując się na wznowienie kontaktów z Iranem, Mursi dał czytelną sygnal, że Egipt pod rządami Braci skłonny jest do prowadzenia bardziej niezależnej od USA polityki zagranicznej. Dodatkowo wybrał „najczulszy” punkt, który nie mógł umknąć uwadze Waszyngtonu. Na Zachodzie odczytywano wizytę Mursiego w Teheranie i późniejszą prezydenta Ahmadinedżada na szczycie Organizacji Współpracy Islamskiej w Kairze jako zapowiedź „islamizacji” polityki zagranicznej Egiptu.

³⁴ Egipcjanie udzielili w 1979 r. azylu politycznego obalonemu szachowi Iranu, Mohammedowi Rezie Pahlaviemu, co stało się bezpośrednią przyczyną zerwania stosunków dyplomatycznych.

³⁵ Egipt prowadził nieformalnej koalicji państw arabskich (głównie naftowych) skierowanych przeciwko rosnącemu wpływowi Teheranu, a sam Iran traktowany był jako największy konkurent w wyścigu do przywództwa na Bliskim Wschodzie. Zob. np.: S. Brom, Y. Guzansky, *Egypt and Iran: Will the Two Walk Together?*, „INSS Insight” 2012, No. 353, July 12, www.mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/152835/ipublicationdocument_singledocument/7217f76c-8ced-408a-bcb8-2d174f318cbf/en/No353_12JUL2012.pdf [29.08.2013]; D. Esfandiary, *op. cit.* Wywiad z byłym ministrem spraw zagranicznych Egiptu Ahmedem Aboul-Gheit, www.alarabiya.net/articles/2013/02/20/267326.html [29.08.2013].

Również tradycyjnie przychylna Egiptowi Arabia Saudyjska, widziała w odnowieniu relacji między ważnymi graczami regionalnymi pogorszenie własnej pozycji³⁶.

Ocieplenie w relacjach egipsko-irańskich zbiegło się w czasie z zaostrzeniem sankcji ekonomicznych nałożonych na Teheran przez Stany Zjednoczone i Unię Europejską, przede wszystkim odczuwalnych w sektorach finansowym i naftowym. Powodem wspomnianych sankcji było wsparcie, jakiego Teheran udzielał syryjskiemu reżimowi prezydenta Baszara al-Asada³⁷.

Próbując wyjść z międzynarodowej izolacji i zrekompensować „stratę” Syrii – jedyne go sojusznika Iranu na Bliskim Wschodzie – Teheran miał nadzieję, że nowe islamistyczne władze w Kairze, zgodzą się na otwarcie szerokiego wachlarza kontaktów dwustronnych i normalizację dotychczasowych relacji. Iran liczył przede wszystkim na uzyskanie dostępu do dużego rynku zbytu na swoje towary i stworzenie silnego muzułmańskiego frontu przeciwko Izraelowi. Dla osiągnięcia tego celu, prezydent Ahmadineżad obiecał Egipcjanom otwarcie „dużej linii kredytowej” w obliczu pogorszającej się sytuacji ekonomicznej Kairu³⁸.

Obawy o radykalizację egipskiego podejścia i realizację „projektu islamskiego” w polityce zagranicznej okazały się jednak nieuzasadnione. Budowa sojuszu między egipskimi islamistami a Islamską Republiką od początku wydawała się mieć słabe podstawy. Sam Egipt, poza wykorzystaniem Teheranu jako „straszaka”, nie miał intencji głębszego angażowania się w relacje z krajem zdominowanym przez szyitów³⁹. Zbliżenie z Iranem miało prawdopodobnie służyć jako karta przetargowa dla uzyskania większej pomocy ze strony państw Zachodu i pokazaniu, że Kair posiada „rozwiązanie alternatywne”, które mogłoby służyć do zerwania z jednostronną zależnością od USA. Czynnikiem, które nie sprzyjały prowadzeniu antyzachodniej polityki przez nowe władze, były zależność egipskiego eksportu od rynków zachodnich (ponad 50 proc. egipskich towarów trafia na rynek amerykański lub europejski) oraz pomoc finansowa otrzymywana od Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej.

Ostatecznie do normalizacji stosunków między Kairem a Teheranem nie doszło, a kwestią dzielącą oba kraje stał się stosunek do sytuacji w Syrii. Już w trakcie

³⁶ H. Dagres, *When they Were Friends: Egypt and Iran*, „Al-Ahram Online”, 04.02.2013, www.english.ahram.org.eg/NewsContentPrint/4/0/64000/Opinion/0/When-they-were-friends-Egypt-and-Iran.aspx [06.10.2013].

³⁷ J. L. Boucher, J. D. Gerrish, S. M. Rhee, S. M. Thornton, *New Sanctions Against Iran: President Obama Signs the Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act of 2012*, 14.08.2012, www.skadden.com/sites/default/files/publications/New_Sanctions_Against_Iran.pdf [06.10.2013].

³⁸ T. Perry, *Iran's Ahmadinejad Seeks Strategic Axis with Egypt*, „Reuters”, 06.02.2013, www.mobile.reuters.com/article/worldNews/idUSBRE9151DX20130206 [06.10.2013].

³⁹ O egipskim stosunku do szyitów świadczyć może komentarz Hosniego Mubaraka, poczyniony w 2006 r. o tym, że „szyici na Bliskim Wschodzie są bardziej lojalni wobec Iranu niż wobec krajów w których żyją”. Ta opinia – niezależnie od przynależności politycznej – podzielana jest w Egipcie powszechnie.

szczytu w Teheranie, Mursi stwierdził, że reżim prezydenta Al-Asada, popierany przez władze Iranu, „całkowicie stracił swą legitymizację”⁴⁰.

Priorytetem dla Egiptu pozostało rozwijanie stosunków z państwami Zatoki Perskiej, głównie z Arabią Saudyjską i Katar. Upadek reżimu Mubarak wzbudził duży niepokój wśród monarchów państw naftowych, obawiających się, że to co stało się w Egipcie, może powtórzyć się także u nich. Dodatkowo zwycięstwo Braci Muzułmanów i Muhammada Mursiego, doprowadziło do ostrych podziałów na forum Rady Państw Zatoki Perskiej – różnie bowiem odbierano sukces wyborczy islamistów. Bardzo dobre stosunki Egiptu z Arabią Saudyjską i Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi w okresie rządów Mubarak, stały pod znakiem zapytania. Jedynym krajem, który od samego początku popierał rząd Braci i obiecał wspomóc egipską transformację, był Katar⁴¹.

Obawa Saudyjczyków odnośnie do zmian w Egipcie wynikała z długiej i trudnej historii kontaktów Rijadu z Braci Muzułmanami. Saudyjczycy postrzegali zwycięstwo Braci, z którymi dzielą wartości islamu sunnickiego, jako poważną konkurencję wobec ultrakonserwatywnej wahhabickiej wersji islamu firmowanej przez Rijad. Monarchia Saudów dostrzegała zagrożenie wynikające z połączenia sprawności organizacyjnej Braci i wersji islamu przez nich propagowanej, mówiącej o możliwości koegzystencji islamu i demokracji. Uderzało to otwarcie w podstawy saudyjskiej stabilności opartej na bezwarunkowym posłuszeństwie władcy i zakazie angażowania się w działalność polityczną przeciwko władzy⁴².

Muhammad Mursi świadomy niechętnego stosunku Saudyjczyków do nowych władz w Kairze i znaczenia Arabii Saudyjskiej dla egipskiej gospodarki, jako miejsce swojej pierwszej podróży zagranicznej wybrał właśnie Rijad⁴³. Dla Saudyjczyków był to ważny znak, że dopóki Egipt będzie w złej kondycji finansowej, dopóty będzie zmuszony liczyć się ze zdaniem dotychczasowego sojusznika. Dla Egiptu największe znaczenie w kontaktach z Arabią Saudyjską miały względy ekonomiczne – w kraju tym pracuje 1,5 miliona emigrantów z Egiptu (największa emigracja egipska na świecie), którzy wnoszą pokaźny wkład do PKB. Również władzom saudyjskim zależało na utrzymaniu znacznych wpływów w Egipcie i sojuszu egipsko-saudyjskiego jako przeciwwagi wobec wzrastającej regionalnej roli Iranu.

⁴⁰ N. Karimi, B. Murphy, *Mohammed Morsi: Bashar Assad's Regime Has Lost Legitimacy*, „Huffington Post”, 30.08.2012, www.huffingtonpost.com/2012/08/30/mohammed-morsi-bashar-assad_n_1842724.html [29.08.2013].

⁴¹ *Egypt Receives First Tranche of \$2b Qatar Loan*, „Saudi Gazette”, 26.08.2012, www.saudigazette.com.sa/index.cfm?method=home.regcon&contentid=20120826133979 [06.10.2013].

⁴² Książę Najef z rodziny Saudów oskarżył nawet Braci o „zdradę” saudyjskiej szczodrości i stwierdził, że organizacja ta sama jest źródłem wielu problemów na Bliskim Wschodzie. D. Ezzat, *Morsi's Foreign Policy Failures*, „Ahram Online”, 21.07.2013, www.english.ahram.org.eg/NewsContent/1/152/76837/Egypt/Morsi,-one-year-on/Morsis-foreign-policy-failures.aspx [28.08.2013].

⁴³ *Ibidem*. W trakcie rządów SCAF Arabia Saudyjska na krótki okres wycofała, w kwietniu 2012 r., swojego ambasadora z Kairu jako wyraz ochłodzenia kontaktów z ówczesnym egipskim rządem.

Wizyta Mursiego w Rijadzie przyczyniła się do uruchomienia pomocy finansowej dla Egiptu w wysokości 4 mld dolarów, w postaci długoterminowych pożyczek i grantów oraz obietnicy zwiększenia saudyjskich inwestycji w Egipcie. Prezydent Mursi zapewnił króla Arabii Saudyjskiej, że egipska polityka ścisłej współpracy z krajami Zatoki Perskiej będzie kontynuowana. Na każdym kroku komplementował również reżim Saudów, podkreślając że Saudyjczycy i Egipcjanie są „dwoma największymi narodami arabskimi”⁴⁴. Z drugiej strony Arabia Saudyjska odrzuciła egipską propozycję udziału w „Kwartecie dla Syrii” (Arabia Saudyjska, Turcja, Iran i Egipt) złożoną przez prezydenta Mursiego podczas szczytu Organizacji Współpracy Islamskiej w sierpniu 2012 r. w Mekce. Saudyjczycy byli przeciwni angażowaniu Iranu w jakąkolwiek inicjatywę rozwiązania konfliktu w Syrii, a tym samym pośrednio poparcia dla zbliżenia egipsko-irańskiego.

Przejęcie władzy przez islamistów spowodowało odwrócenie stosunków Egiptu z innymi monarchiami Zatoki Perskiej, Katarzem i ZEA. Relacje egipsko-katarskie, które od połowy lat 90. nacechowane były wzajemną nieufnością⁴⁵, z chwilą zwycięstwa Braci Muzułmanów, stały się przykładem wzorowej współpracy dwustronnej. Katar był jedynym członkiem Rady Państw Zatoki Perskiej, który wyraził otwarte zadowolenie z rezultatu egipskich wyborów i wygranej islamistów. Bliska współpraca katarskiego rządu i Braci w okresie rządów Mubaraką spowodowała, że współpraca ta przeniesiona została w naturalny sposób na grunt międzypaństwowy⁴⁶. Należy przy tym podkreślić, że bardzo ważną rolę w obaleniu Mubaraką i budowie dobrej atmosfery wokół nowych egipskich władz odegrała wpływowa katarska telewizja państwowa Al-Dżazira. Przede wszystkim jednak, Katar stał się najważniejszym dostarczycielem pomocy finansowej dla Egiptu, któremu łącznie przekazał ponad 5 mld dolarów pomocy w postaci dostaw gazu, wykupu obligacji egipskich i pożyczek, pomagając tym samym uratować kraj przed bankructwem⁴⁷.

Na zupełnie innym biegunie znalazły się natomiast stosunki z ZEA. Pomiędzy ZEA jako jeden z pierwszych krajów obiecał Egiptowi pomoc finansową już na początku 2011 r., ostatecznie wstrzymał swoją decyzję. Władze ZEA, podobnie jak Arabia Saudyjska, nie były zadowolone z rosnącej siły i wpływu islamistów, dlatego dwustronne relacje szybko uległy pogorszeniu⁴⁸. Jedną z głównych

⁴⁴ J. Grimm, S. Roll, *Egypt Foreign Policy under Mohamed Morsi. Domestic Considerations and Economic Constraints*, German Institute for International and Security Affairs, SWP Comments 50 www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2012C35_gmm_rl.pdf [29.08.2013]; A. Allam, *Saudi Arabia: in a Restless Realm*, „Financial Time”, 26.08.2012, www.ft.com/intl/cms/s/0/59c7492e-e07b-11e1-9335-00144feab49a.html#axzz2gvvIhmov [04.10.2013].

⁴⁵ Sam Mubarak głęboko nie ufał emirowi Kataru szejkowi Hamadowi Ibn Chalifie, który w 1995 r. w wyniku zamachu stanu na swojego ojca, stanął na czele monarchii. D. Ezzat, *op. cit.*

⁴⁶ Powodem dobrych stosunków łączących Katar i Braci była wspomniana wyżej niechęć Mubaraką do emira Kataru.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Obydwa państwa zaproponowały prezydentowi Mubarakowi i jego rodzinie azyl.

przyczyn tego stanu, było wykrycie i ogłoszenie w 2012 r. planowanego spisku „przeciwko bezpieczeństwu państwa” i aresztowanie w ZEA 60 islamistów, blisko powiązanych z Bracią Muzułmanami. Dodatkowo władze emirackie zatrzymały w styczniu 2013 r. kilkunastu Egipcjan, których oskarżyły o szpiegowanie na rzecz Braci. Doprowadziło to do eskalacji napięcia we wzajemnych stosunkach⁴⁹. W odpowiedzi prezydent Mursi podczas szczytu Ligi Państw Arabskich w marcu 2013 r., oskarżył ZEA o finansowanie grup antyislamskich w Egipcie i utrzymywanie „potajemnych kontaktów” z członkami egipskiego wywiadu, w celu usunięcia nowych władz w Kairze. Egipska prasa podkreślała, że niechęć ZEA wobec islamistów doprowadziła do tego, że kraj ten stał się „samozwańczym” wrogiem Egiptu⁵⁰.

Niepowodzenia islamistów na arenie międzynarodowej

Wśród analityków panuje opinia, że fundamenty polityki zagranicznej Egiptu pod rządami Muhammada Mursiego nie uległy znaczącej zmianie. W odróżnieniu jednak od obalonego reżimu, Mursi nie potrafił sprostać pojawiającym się nowym wyzwaniom regionalnym, a jego inicjatywy rzadko odnosiły sukces ze względu na brak ich odpowiedniego przygotowania i częste niezrozumienie realiów międzynarodowych. Popelnionych zostało kilka zasadniczych błędów, które położyły się cieniem na ogólny obraz jego prezydentury.

Za najważniejszy błąd uznaje się zerwanie w czerwcu 2013 r. stosunków dyplomatycznych z syryjskim reżimem prezydenta Al-Asada i odwołanie z Damaszku egipskiego ambasadora. Moment, jaki wybrano na ogłoszenie tej decyzji, nie był przypadkowy. W kwietniu 2013 r. nieznanym dotąd ruch Tamarood („Bunt”) zapoczątkował społeczną kampanię mającą na celu zebranie kilku milionów podpisów wśród Egipcjan w celu wyrażenia sprzeciwu i niezadowolenia z dotychczasowych rządów islamistów i żądaniem rezygnacji Muhammada Mursiego z funkcji prezydenta Egiptu. Była to jednocześnie zapowiedź wielkich antyrządowych i antyislamskich demonstracji zaplanowanych na koniec czerwca. Chcąc odwrócić uwagę opinii publicznej od narastających problemów wewnętrznych, prezydent Mursi podczas jednego z wieców na stadionie w Kairze, odwołał się do „karty syryjskiej”. W swym przemówieniu ostro zaatakował Syrię i szyitów, stwierdzając że reżim prezydenta Al-Asada nie ma przyszłości po tym, co zrobił swoim obywatelom i ogłosił całkowite zerwanie kontaktów dyplomatycznych z tym krajem.

⁴⁹ H. Jouini, *Egypt-UAE Relations Worsen with „Brotherhood” Arrest*, „Daily News Egypt”, 04.01.2013, www.dailynwsegypt.com/2013/01/04/egypt-uae-relations-worsen-worsen-with-brotherhood-arrests [29.08.2013].

⁵⁰ D. Ezzat, *Cash-strapped Morsi Shifts Arab Allies in Search of Funds*, „Ahram Online”, 28.03.2013, www.english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/67930/Business/Economy/Cashstrapped-Morsi-shifts-Arab-allies-in-search-of.aspx [28.08.2013].

Jeden z europejskich dyplomatów cytowany przez gazetę „Ahram Online” mówił o konsternacji, jaką decyzja ta wywołała w państwach Zachodu i podkreślił, że była ona bezzasadna, ponieważ „nie wywarła żadnej presji na reżim Al-Asada, ani w niczym nie pomogła opozycji”⁵¹. Przyczyniła się natomiast do wzrostu napięcia w samym Egipcie powodując, że mniejszość szyicka i uchodźcy syryjscy znaleźli się w niebezpiecznym położeniu⁵². Zerwanie stosunków z Damaszkiem pogłębiło tylko sekciarskie podziały w kraju i ujawniło krótkowzroczność polityczną islamistów w momencie, w którym zaangażowanie dyplomatyczne Kairu mogło być kluczowe.

Egipt, tradycyjnie uważany za głównego negocjatora porozumień pokojowych na Bliskim Wschodzie (co pokazała między innymi mediacja o zawieszeniu broni w Strefie Gazy), sam wykluczył się z odgrywania istotnej roli w przyszłych negocjacjach pokojowych z reżimem Al-Asada. Dodać należy, że to prezydent Mursi, kiedy obejmował urząd, wyszedł z inicjatywą międzynarodowego rozwiązania kryzysu w Syrii. Sama propozycja, która w założeniach miała przyczynić się do zmniejszenia eskalacji syryjskiego konfliktu, okazała się pierwszą porażką dyplomacji egipskiej pod rządami islamistów. Plan Mursiego zakładał, że uda się stworzyć, wspomniany już wcześniej „Kwartet dla Syrii”, w skład którego miałyby wejść cztery państwa muzułmańskie, tj. Arabia Saudyjska, Egipt, Iran i Turcja, i rozpocząć mediację między stronami. Niestety, propozycja której nie poprzedziły żadne konsultacje nieoficjalne, nie miała szans na powodzenie. Jedynym krajem, który pozytywnie ustosunkował się do egipskiej propozycji był Iran. Turcja i Arabia Saudyjska odrzuciły inicjatywę Kairu, gdyż nie miały zamiaru angażować się w projekt, których stroną jest Teheran⁵³.

Podobnym rezultatem zakończyła się próba dołączenia Egiptu do nieformalnej grupy państw znanych potocznie jako BRICS (od ang. Brazil, Russia, India, China, South Africa). Prezydent Egiptu złożył szereg wizyt w państwach wchodzących w skład BRICS (Mursi był pierwszym egipskim prezydentem, który odwiedził kontynent południowoamerykański) licząc, że jego bezpośrednie zaangażowanie utoruje drogę Egiptowi i przekona członków grupy, aby dopuścili do swego grona nowy kraj. Egipt miał jednak niewiele do zaoferowania ze swojej strony i nie przedstawił jasnej wizji współpracy z grupą. Ponadto chęć przystąpienia do grupy państw mających znacznie wyższe aspiracje w polityce międzynarodowej niż

⁵¹ D. Ezzat, *Morsi's Foreign Policy Failures...*

⁵² Kilka dni po przemówieniu Mursiego, na przedmieściach Kairu zginęło 4 szyitów zaatakowanych przez tłum. Zob. *Egypt: Lynching of Shia Follow Months of Hate Speech*, „Human Rights Watch”, 27.06.2013, www.hrw.org/news/2013/06/27/egypt-lynching-shia-follows-months-hate-speech [28.08.2013].

⁵³ Z. Gold, *Morsi's Doomed Syria Plan*, „The National Interest”, 04.09.2012, www.nationalinterest.org/commentary/morsis-doomed-syria-plan-7420 [04.10.2013]; D. D. Kirkpatrick, *Egyptian Leader Adds Rivals of West to Syria Plan*, „New York Times”, 26.08.2012, www.nytimes.com/2012/08/27/world/middleeast/egyptian-president-seeks-regional-initiative-for-syria-peace.html?pagewanted=all&_r=0 [06.10.2013].

Egipt, skazana była od samego początku na niepowodzenie. Członkowie BRICS wyrażali bardziej zdziwienie, niż zainteresowanie ścisłą współpracą⁵⁴.

Ostatnią kwestią, która negatywnie wpłynęła na obraz Egiptu na arenie międzynarodowej, była sprawa sporu egipsko-etiopskiego o dostęp do zasobów wodnych Nilu. Etiopia w marcu 2012 r. zapowiedziała rozpoczęcie inwestycji na Nilu Błękitnym, czyli budowy tzw. Zapory Odrodzenia – wielkiego projektu infrastrukturalnego, który ma w założeniach przynieść rozwój energetyczny i rolniczy kraju oraz przyczynić się do wzrostu pozycji Etiopii w Afryce Wschodniej. Egipt obawia się, że budowa tamy spowoduje znaczne zmniejszenie poziomu Nilu, który stanowi dla kraju główny rezerwuár słodkiej wody. Władze egipskie od dawna twierdziły, że budowa tamy będzie istotnym naruszeniem interesów państw leżących w dolnym biegu rzeki (Egiptu i Sudanu). Dla Kairu, który nie godził się na podział zasobów wodnych Nilu, zablokowanie tej inwestycji było równoznaczne z ochroną żywotnych interesów kraju⁵⁵.

Na początku czerwca 2013 r. w związku z etiopskimi planami budowy tamy, doszło do spotkania prezydenta Mursiego z liderami egipskich partii politycznych i doradcami. W trakcie spotkania omawiano możliwe kroki przeciwko budowie tamy. Nie wszyscy uczestnicy narady zostali poinformowani o tym, że ich wypowiedzi transmituje na żywo egipska telewizja. Niektórzy z obecnych otwarcie wypowiadali się za przeprowadzeniem akcji sabotażowych przeciwko inwestycji, a nawet za zbrojnym zaangażowaniem Egiptu w celu niedopuszczenia do jej realizacji. Gafa ta miała poważne konsekwencje międzynarodowe i spowodowała, że przyszła pozycja negocjacyjna Kairu znacząco spadła. Etiopia wykorzystała ją z powodzeniem budując koalicję państw, głównie afrykańskich, popierających plany budowy tamy. Konfrontacyjny ton, jak również samo bezpośrednie zaangażowanie Egiptu w dalsze blokowanie planów Etiopii, wydaje się po tym incydencie wykluczone. Egipt za rządów Braci w przypadkowy sposób stracił więc przydatne instrumenty nacisku w kwestii, która może decydować o przyszłym rozwoju gospodarczym kraju⁵⁶.

Relacje ze Stanami Zjednoczonymi

Przy omawianiu stosunków amerykańsko-egipskich warto pamiętać, że przebiegały one równolegle na dwóch płaszczyznach: politycznej i wojskowej. Ta dychotomia odnajdywała swój wyraz nie tylko w omawianych kwestiach polityki zagranicznej, ale także w rywalizacji wewnętrznej między dwoma ośrodkami władzy państwowej – prezydentem i armią.

⁵⁴ D. Ezzat, *Morsi's Foreign Policy...*

⁵⁵ M. Saad, *Egypt Studies Implications Of Ethiopian Nile Dam*, „Al-Hayat”, 04.06.2013, www.al-monitor.com/pulse/security/2013/06/egypt-concerns-nile-ethiopia-dam.html [30.08.2013].

⁵⁶ D. Ezzat, *Morsi's Foreign Policy...*

Egipska rewolucja wywołała w Waszyngtonie uzasadnioną obawę o utrzymanie amerykańskich wpływów na Bliskim Wschodzie i zabezpieczenie istotnych interesów tego kraju w regionie. Egipt, zaraz po Izraelu i Arabii Saudyjskiej, przez dziesięciolecia stanowił filar amerykańskiej polityki bliskowschodniej, który skutecznie równoważył wpływy irańskie. Władze amerykańskie doceniały zaangażowanie prezydenta Mubaraka w zwalczanie radykalnych ruchów islamskich, uważanych za potencjalne zagrożenie dla bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych⁵⁷. Waszyngton wielokrotnie wzywał władze w Kairze do podjęcia realnych reform społeczno-gospodarczych, widząc w rosnących oczekiwaniach społeczeństwa zagrożenie dla stabilności państwa. Pomimo tego, na początku 2011 r. władze amerykańskie były zaskoczone obrotem i dynamiką egipskich protestów⁵⁸.

Amerykanie szybko zrozumieli, że nie mogą pozwolić sobie na utratę tak cennego sojusznika, jakim jest Egipt. Pierwsze reakcje Waszyngtonu na antyrządowe demonstracje były bardzo ostrożne. Zakulisowo natomiast kontakty Amerykanów z armią egipską stały się niezwykle intensywne – wiadano, że tylko wojskowi, niezależnie od efektu końcowego protestów, będą w stanie sprawować realną władzę. Administracja Obamy słusznie wstrzymywała się z otwartym poparciem dla Mubaraka⁵⁹ i ostatecznie opowiedziała się za „wołą ludu”⁶⁰.

Z punktu widzenia USA obalenie Hosniego Mubaraka wymuszało przegląd dotychczasowej polityki amerykańskiej na Bliskim Wschodzie i wzmagало niepewność odnośnie do intencji nowych władz w Kairze. Waszyngton wraz ze zwycięstwem islamistów znalazł się w trudnym położeniu, wynikającym z jednej strony z popierania przemian demokratycznych w świecie arabskim, z drugiej z przeciwstawiania się radykalizmowi i ruchom, które mogłyby zagrozić amerykańskim interesom – a za takie przez lata uważani byli Bracia Muzułmanie. Administracja Obamy nie chciała jednak popełnić błędów przeszłości, jak w przypadku zwycięstw partii islamistycznych w Algierii (1992 r.) i Palestynie (2006 r.) i zdecydowała się na współpracę z władzami islamskimi na dotychczasowych zasadach⁶¹.

⁵⁷ J. M. Sharp, *op. cit.* Sam Mubarak przedstawiał Braci Muzułmanów jako radykalną islamską organizację, która nigdy nie wyrzekła się działań zbrojnych i podkreślał, że on sam stanowi jedyną alternatywę dla rządów islamistów w Egipcie.

⁵⁸ M. El-Menshaw, *Washington and Egypt's Revolutions*, „Al-Ahram Online”, 07.07.2013, www.english.ahram.org.eg/NewsContent/4/0/75935/Opinion/Washington-and-Egypt-s-revolutions.aspx [04.10.2013].

⁵⁹ T. Cohen, *U.S. Navigates Carefully between Supporting Mubarak, Democratic Ideals*, „CNN”, 01.02.2012, www.edition.cnn.com/2011/POLITICS/01/31/us.egypt.response/index.html [04.10.2013].

⁶⁰ O polityce administracji prezydenta Obamy wobec Egiptu zob. szerzej: B. Rubin, *The region: Obama's Egypt Policy*, „The Jerusalem Post”, 22.07.2012, www.jpost.com/Opinion/Columnists/The-region-Obamas-Egypt-policy [28.08.2013]; P. Beinart, *Egypt Policy Shows How Well Obama Has Managed America's Decline*, „The Daily Beast”, 02.07.2012, www.thedailybeast.com/articles/2012/07/02/egypt-policy-shows-how-well-obama-has-managed-america-s-decline.html [06.10.2013].

⁶¹ W. Chamberlin, *Obama and Egypt's Crisis*, www.mei.edu/content/obama-and-egypts-crisis [30.08.2013].

Ważne okazały się kontakty na wysokim szczeblu. W lipcu 2012 r. wizytę w Kairze złożyła sekretarz stanu USA Hillary Clinton, a we wrześniu doszło w Waszyngtonie do spotkania prezydenta Mursiego z Barackiem Obamą. Wpłynęło to na generalnie pozytywny odbiór nowego rządu egipskiego w USA. Amerykanie otrzymali od Braci zapewnienie o chęci kontynuowania współpracy politycznej i gospodarczej oraz gwarancję, że traktat pokojowy z Izraelem nie zostanie unieważniony. Dla Amerykanów zasadniczym wyznacznikiem ich relacji z Egiptem były relacje egipsko-izraelskie – a te, jak wspomniano wcześniej, za rządów Bractwa układały się zaskakująco poprawnie⁶².

Relacje amerykańsko-egipskie w kwestiach bezpieczeństwa i współpracy wojskowej za prezydentury Mursiego pozostały niezmienione. Potwierdzeniem dobrych kontaktów w tym obszarze były liczne wizyty wysokich rangą amerykańskich wojskowych i polityków oraz symboliczne przekazanie armii egipskiej 16 nowych samolotów F-16 i 200 czołgów Abrams⁶³. Wywołało to mieszane reakcje w USA, gdzie z jednej strony pojawiły się głosy krytyki o wspieranie autorytarnego reżimu (zwłaszcza po deklaracji konstytucyjnej Mursiego z listopada 2012 r.), z drugiej oświadczenie Departamentu Stanu podkreślało, że USA muszą „utrzymać strategiczne partnerstwo z Egiptem, które zapewnia bezpieczeństwo i pokój w całym regionie”⁶⁴.

Próbą dla relacji na linii Kair–Waszyngton okazały się natomiast procesy sądowe wytoczone organizacjom pozarządowym i ich pracownikom działającym w Egipcie (w tym 16 Amerykanom) oraz kwestie łamania praw człowieka przez egipskie władze. Inną niepokojącą Waszyngton kwestią, było zbliżenie egipsko-irańskie, a tym samym obawa o wzrost pozycji międzynarodowej Iranu⁶⁵.

Bracia Muzułmanie liczyli, że dzięki „nowemu otwarciu” stosunki ze Stanami Zjednoczonymi staną się bardziej partnerskie. Islamiści nie chcieli, aby były one oparte wyłącznie na kwestiach pomocy finansowej, która za czasów prezydentury Mubarak decydowała o jednostronnej zależności Egiptu (od 1980 r. Egipt otrzymuje od Stanów Zjednoczonych pomoc wojskową w wysokości 1,3 mld dolarów oraz coroczną pomoc gospodarczą, która w 2011 r. wyniosła 250 mln dolarów). Problemy finansowe kraju nie pozwoliły jednak na uniezależnienie się od „protekcji” Waszyngtonu, który tym samym mógł wywierać odpowiednią presję na działania Egiptu.

⁶² O znaczeniu Izraela w polityce Stanów Zjednoczonych wobec Egiptu zob.: M. Crowley, *Obama's Egypt Policy: The Israel Factor*, „Time Swampland”, 11.07.2013, www.swampland.time.com/2013/07/11/obamas-egypt-policy-the-israel-factor [06.10.2013].

⁶³ *Egypt, US Celebrate Delivery of F-16s*, „Ahram Online”, 03.02.2013, www.english.ahram.org.eg/News/63964.aspx [30.08.2013].

⁶⁴ M. Lott, *U.S. Gift of F-16 Fighters Headed to Egypt, Despite Morsi's Harsh Rhetoric*, www.foxnews.com/world/2013/01/22/gift-us-f-16-fighter-jets-en-route-to-egypt-amid-criticism [29.08.2013].

⁶⁵ J. Lobe, *Egypt's New Diplomacy Worries Washington*, „Al Jazeera English”, 05.05.2011, www.aljazeera.com/indepth/features/2011/05/2011558547182776.html [06.10.2013].

W marcu 2013 r. sekretarz stanu John Kerry obiecał Kairowi dodatkową pomoc finansową w wysokości 450 mln dolarów, jednak Kongres zamroził ponad połowę tej sumy. Spowodowało to ożywioną debatę na temat przyszłej pomocy dla Egiptu, którą wielu polityków w USA zaczęło kontestować⁶⁶.

Podsumowanie

Okazało się, że strach przed Braćmi Muzułmanami był wyolbrzymiony, a obawy o ideologiczną reorientację polityki zagranicznej nie znalazły potwierdzenia w rzeczywistości. Podstawowa przyczyna tego stanu rzeczy, to prawdopodobnie zbyt wysoki koszt radykalnych działań oraz pogłębiający się kryzys gospodarczy. Egipt nie był finansowo przygotowany na drastyczną zmianę międzynarodowej aktywności z pobudek czysto ideologicznych.

Stwierdzić należy, że w okresie dwóch lat od odsunięcia od władzy Hosniego Mubaraka pozycja międzynarodowa Egiptu ulegała dalszej erozji. Bracia Muzułmanie nie byli przede wszystkim w stanie sobie poradzić z wewnętrznymi trudnościami, które okazały się największym „hamulcowym”, także w sferze polityki międzynarodowej. Problemy natury społeczno-ekonomicznej odsunęły na drugi plan cele w polityce zagranicznej. Jak długo Egipt targany był wewnętrznymi problemami, tak długo niemożliwe stawało się odgrywanie przez niego roli ważnego aktora regionalnego. Konsekwencją był brak realnej i ambitnej wizji kraju w środowisku międzynarodowym. Nieliczne sukcesy w polityce zagranicznej, jak udana mediacja w konflikcie palestyńsko-izraelskim, szybko przesłoniły porażki w kluczowych kwestiach regionalnych, np. niezrozumiałymi działaniami wobec Syrii.

Katastrofalna sytuacja gospodarcza od samego początku wymuszała na nowym egipskim rządzie poszukiwanie źródeł finansowania za granicą dla zapewnienia brakujących wpływów budżetowych. Stabilizacja gospodarki stała się więc sprawą kluczową. Wysiłki egipskiej dyplomacji skupiły się na próbie pozyskania środków z Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz od arabskich państw naftowych. Przystąpiono także do renegocjowania egipskiego długu wobec Stanów Zjednoczonych i ustalenia amerykańskiej pomocy finansowej dla pogrążającej się w kryzysie gospodarki.

Cele w polityce zagranicznej przedstawione na początku prezydentury Muhammada Mursiego wynikały z myślenia życzeniowego i pozbawione były strategicznych kalkulacji. Przypuszczalnym powodem tego stanu były zbyt silne wpływy armii na zasadnicze sprawy, jak bezpieczeństwo wewnętrzne i kontakty z Izraelem.

⁶⁶ G. Taylor, *New U.S. Aid Package of \$250 Million for Egypt Fuels Debate over Support*, „The Washington Times”, 04.03.2013, www.washingtontimes.com/news/2013/mar/4/new-us-aid-package-egypt-fuels-debate-over-support/?page=all [30.08.2013].

Rola, do której pretendował Egipt w okresie prezydentury Mursiego, nie znalazła przełożenia na rzeczywistość. Ponadto rządy Braci zaczęto postrzegać bardziej jako element deprecjonujący dotychczasową, i tak już słabą pozycję Egiptu, aniżeli szansę na wzmocnienie jego strategicznej pozycji.

Foreign Policy of Egypt under the Rule of Freedom and Justice Party

The article presents the most important aspects of the new foreign policy of Egypt after the fall of President Hosni Mubarak and the impact of the Arab Spring on the attitude of Egypt in the region after coming to power Freedom and Justice Party (associated with the Muslim Brotherhood). The author stresses the importance of several factors, primarily the permanent impact of the army on the current policies and problems associated with social transformation, which also affected the creation of new foreign policy of the Egyptian state. A short period of rule of the Freedom and Justice Party was characterized in foreign policy area by a profound dissonance between the officially declared objectives and reality. A striking example of this policy was Egyptian approach to the Palestinian issue. Lack of strong leadership and domestic policy mistakes quickly began to adversely affect the activity of Egypt in the international arena. For the United States, the current most important ally of Egypt, key issue was the fulfillment by the new authorities provisions of Camp David Accords and maintain alliance, especially in matters of military cooperation. Therefore, the Egyptian-Iranian rapprochement soon after coming to power President Morsy was regarded as a dangerous precedent, and to some extent a threat to the existing status quo in the Middle East. Egypt also changed alliances with Arab Gulf states – the choice of new partners was dictated by ideological closeness and willingness to break with Mubarak allies. The paper shows also the greatest failures in the international arena of “new Egypt,” among them: 1) the severance of diplomatic relations with Syria and the self-exclusion as a mediator in the Syrian conflict; 2) an unsuccessful attempt to join the BRICS group; 3) failure in Ethiopian-Egyptian dispute over access to the Nile resources. The author states that within two years period of Freedom and Justice Party rule the international position of Egypt has been further eroded, which was mainly caused by fatal economic situation of the state and the need to seek new sources of funding in the world.

Key words: Freedom and Justice Party, Egypt, foreign policy, Muslim Brotherhood, Arab Spring